

Г. К. Матвеев розглядав міжнародне приватне право як самостійну галузь національного права цивілістичного характеру, відокремлюючи від міжнародного публічного права та цивільного права. Він звузив його до системи колізійних норм, тим самим повертаючись до уявлення про міжнародне приватне право, що побутувало в XIX столітті.

О. О. Мережко неодноразово спрямовував дослідження на історію та витоки міжнародного приватного права, а особливо вчення російських колізіоністів, які безпосередньо мають вплив на становлення міжнародного приватного права в Україні.

Можна зробити висновок, що вчення відомих юристів все ж таки мають певний вплив на розвиток міжнародного приватного права. Слід звертати увагу на витоки науки міжнародного приватного права, адже це демонструє як змінюється тематика досліджень науковців з плином часу, як вона розширюється і що нового приносить або ж що відходить на задній план і не є вже актуальним. Ми наразі не можемо підтримати думку про те, що міжнародне приватне право покиране врегулювати лише відносини цивілістичного характеру. Це є не правильним твердження, адже до сфери правового регулювання даної галузі належать й інші суспільні відносини, що включають у себе іноземний елемент. Сучасне уявлення про міжнародне приватне право, як про систему норм, які регулює приватноправові відносини з іноземним елементом суттєво відрізняється від того, що пропонує правова доктрина, що існувала на витоках даної науки. Регулювання не замикається лише на одних колізійних нормах, застосовуються і матеріально-правові норми. Тому сучасна доктрина міжнародного приватного права змінюється і набуває нового значення.

Т. О. Музика,
аспірантка кафедри цивільного права №2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

1. Згідно зі ст. 526 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Альтернативне зобов'язання має ускладнення предмета та механізму виконання (через наявність особливої складової – вибору), тому необхідно розглянути пов'язані з цими особливостями умови, що забезпечують його належне виконання.

2. Виникає питання про можливість виконання альтернативного зобов'язання третьою особою. Так, згідно з ч. 1 ст. 527 ЦК України боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, а кредитор – прийняти виконання особисто, якщо інше не встановлено договором або законом, не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Водночас відповідно до норм ст. 528 ЦК України виконання обов'язку може бути покладено боржником на іншу особу, якщо з умов договору, вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто. У цьому разі кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою. У разі невиконання або неналежного виконання обов'язку боржника іншою особою цей обов'язок боржник повинен виконати сам. Інша особа може задовольнити вимогу кредитора без згоди боржника у разі небезпеки втратити право на майно боржника (право оренди, право застави тощо) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно. У цьому разі до іншої особи переходять права кредитора у зобов'язанні і застосовуються положення статей 512 – 519 цього Кодексу.

Отже, зобов'язання може бути виконане третьою особою, але закон обмежує можливість виконання зобов'язання третьою особою принаймні за двох юридично значущих обставин. По-перше, у зв'язку з інтересом кредитора за зобов'язаннями, де особисте виконання боржником має значення для кредитора, який може відмовитися прийняти виконання, запропоноване третьою особою. По-друге, у зв'язку із самою природою обов'язку, який може бути виконаний лише самим носієм цього обов'язку.

3. У літературі відзначається, що можливість виконання зобов'язання третьою особою не завжди враховується кредитором. Кредитор розраховує на те, що як обирати предмет виконання, так і виконувати зобов'язання буде відомий йому боржник. Тому наголошено на тому, що передання права вибору предмета виконання третій особі може істотно порушити інтереси кредитора, і, вирішуючи питання про виконання альтернативного зобов'язання третьою особою, слід, перш за все, урахувувати та захищати інтереси кредитора. У зв'язку з цим зроблено висновок про неможливість передання третій особі права вибору предмета виконання, за винятком ситуацій, коли таке право буде зазначене в договорі між кредитором і боржником.

Однак вважаємо: оскільки сторони, укладаючи договір, який містить альтернативне зобов'язання, вільно погоджуються на такі умови. Тобто кредитор зобов'язується прийняти будь-який з варіантів виконання. Тому, якщо це не суперечить суті зобов'язання або виконання зобов'язання не пов'язане з особою боржника, виконання альтернативного зобов'язання може бути здійснене третьою особою. Єдиним винятком з цього правила вважаємо випадок, якщо кожен з варіантів виконання передбачає обов'язок боржника виконати зобов'язання

особисто: якщо в будь-якому випадку боржник виконуватиме зобов'язання особисто, то і право вибору має належати тільки йому або тільки кредитору, який прийматиме таке виконання.

4. У ЦК України немає правил, які б регулювали відносини, що виникають унаслідок загибелі одного чи декількох предметів альтернативного зобов'язання. Слід зазначити, що правові наслідки в таких випадках мають відрізнятися залежно від того, кому належить право вибору – боржнику чи кредитору.

Якщо виконання одним з декількох предметів є неможливим, а право вибору належить боржнику, то зобов'язання зберігає чинність, але з тими предметами (предметом) виконання, які залишилися. У разі якщо залишився лише один предмет виконання, то альтернативне зобов'язання перетворюється на просте. Але вчені наголошують на тому, що боржник може заявити про те, що обрав саме той предмет виконання, який випадково загинув, тому вважає зобов'язання таким, що припинилося внаслідок неможливості його виконання, за яку жодна зі сторін не відповідає (ст. 607 ЦК України). Погоджуємося з думкою про те, що така заява не матиме ніякої юридичної сили, і боржник все одно зобов'язаний виконати той предмет (предмети), що залишився. Вважаємо доцільним зауважити: якщо боржник розпочав виконання однієї з альтернатив, але не зміг його довести до кінця через загибель предмета зобов'язання, то він зобов'язаний за погодженням з кредитором або виконати іншу альтернативу, однак у розмірі, який має бути пропорційно зменшений відповідно до вже виконаного за альтернативним зобов'язанням, або відшкодувати невиконану вартість предмета, що випадково загинув, у грошовому еквіваленті.

5. Якщо право вибору в альтернативному зобов'язанні належить кредитору, то право вибору кредитора зберігається і тоді, коли здійснити одну чи декілька альтернативних дій неможливо. Більше того, право вибору кредитора зберігається якщо неможливо здійснити всі дії, оскільки предмети в такому зобов'язанні можуть бути нерівноцінними.

Тому у разі загибелі одно чи декількох предметів зобов'язання кредитор може обрати предмет, що зберігся, або відмовитись від зобов'язання, відшкодувавши збитки – якщо загибель предмета відбулася з вини боржника. Але висловлено думку про те, що стабільності цивільного обороту сприятиме правило, згідно з яким кредитор зобов'язаний прийняти від боржника предмет виконання, що залишився, у разі якщо в загибелі предмета виконання немає вини боржника. Вважаємо це положення недоцільним і недостатньо обґрунтованим, зокрема не вважаємо можливим і достатнім посилатися на досить абстрактну «стабільність цивільного обороту». У цьому випадку має більше значення інтерес кредитора, який не має бути позбавлений можливості вибору.

6. Слід окремо проаналізувати випадки, коли неможливість виконання одного з предметів альтернативного зобов'язання настала з вини боржника чи креди-

тора. Так, якщо неможливість виконання щодо одного з двох предметів настала з вини кредитора, то зобов'язання вважається погашеним (до речі, така норма прямо зазначена у ст. 1550 ЦК Квебеку).

Якщо неможливість виконання настала з вини боржника, то є два варіанти вирішення такої ситуації:

1) право вибору належить боржнику – тоді зобов'язання перетворюється на просте, яке боржник повинен виконати;

2) право вибору належить кредитору – зобов'язання залишається альтернативним, а кредитор обирає або відшкодування вартості предмета, щодо якого настала неможливість виконання, або виконання зобов'язання, що залишилося.

7. Відповідно до ст. 599 ЦК України зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином. Щодо альтернативного зобов'язання належне виконання означає виконання повністю однієї з зазначених у ньому дій. Не буде належним виконання, у разі якщо боржник виконає частково дії щодо декількох предметів, окрім випадків, коли таке виконання здійснене за погодженням з кредитором.

8. У випадку, якщо помилково були виконані одразу декілька альтернатив, то виникає питання, хто має право вибору, який саме з предметів повернути: той, хто отримав, чи той, хто виконав. У законодавстві України цього питання не вирішено. Погоджуємося з такою думкою: повернути слід той предмет, який було виконано пізніше. По-іншому має вирішуватися це питання, якщо всі виконання здійснені одночасно. З одного погляду право вибору, яке з них повернути, повинен мати кредитор. З іншого – у деяких законодавствах право вибору в разі повернення має боржник. Приєднуємося до останньої думки, оскільки в разі помилкового виконання одразу декількох альтернатив у більш невідгідному становищі опиняється саме боржник, оскільки фактично перевиконує своє зобов'язання, а з боку кредитора має місце безпідставне збагачення. У разі якщо один з предметів виконання внаслідок його властивостей або його загибелі повернути неможливо, то боржнику повертається предмет, який збережено.

І. В. Мукомела,

аспірантка Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

ІНФОРМАЦІЯ ЯК КАТЕГОРІЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Сьогодні Україна знаходиться на шляху до нової формації – інформаційно-го суспільства. Фундаментом такого устрою є один із найбільш цінних суспільних ресурсів сучасності – інформація, оскільки виступає одним із основних